

Якименко Юрій Віленович
Yakymenko Yuriy,
канд. політ. наук,
президент Центру Разумкова,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0009-6417-5065

Юрчишин Василь Володимирович
Yurchyshyn Vasyl,
д-р держ. упр.,
директор економічних і соціальних програм,
Центр Разумкова,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0001-1970-226X

ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА ГЕОЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ І ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні ми стаємо свідками прискорення світових трансформацій, які можуть загальмувати суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток країн, а виклики перетворюють на ризики, прояв яких може спричинити формування значних бар'єрів для цивілізованого розвитку людства [1]. А однією з головних проблем, вирішенню якої сприятиме ця публікація, є визначення напрямів соціально-економічних та інституційних трансформацій, які виклики (що стоять перед країною) перетворюють на можливості й перспективи.

Нинішній стан світової економіки надає численні свідчення того, що процеси глобалізації, які були рушійною силою економічного зростання останніх десятиліть, зазнають принципових змін – дедалі виразніше проявляються фрагментація і фрагментеграція. Водночас дедалі частіше йдеться про стурбованості, пов'язані з тим, що провідні розвинуті країни втрачають свої лідерські позиції у світовій економіці, а великі висхідні країни, хоча й демонструють значний потенціал для зростання і розвитку (економіки, торгівлі, інвестицій), однак «обрастають» негативними проявами (фіскальні дефіцити, борги, індустріальне забруднення), які вже незабаром можуть поставити під сумнів їхні амбіції на лідерство [2].

Сферою, де найбільш чітко проявляється послаблення глобальної економічної динаміки, є міжнародна торгівля, яка останніми роками взагалі знаходиться на етапі «розвороту» від відкритості й свободи до фрагментації й протекціоністського захисту з посиленням ризиків торговельних воєн, а також відмови від інститутів, які відігравали вагомий роль у зростанні й розвитку.

Критичність торговельних трансформацій, які вже відбуваються і прискорюються, пов'язана не лише із зменшенням важливості глобальної торгівлі та інвестицій, а й з формуванням такої реальності, де геополітичні ризики, у т.ч. використання економічних залежностей деякими країнами як зброї, створюють негативну спіраль, яка заохочує протекціонізм і конфронтацію, а з тим – провокує послаблення довіри між країнами, що, своєю чергою, прискорює фрагментацію світового економічного простору.

Вагомим чинником таких змін є зростаюча стурбованість національною і міжнародною безпекою. У нинішньому геополітичному контексті, де домінує зростаюча технологічна конкуренція, а економічна залежність між країнами посилюється (що є одним із наслідків глобалізації та відкритості), межі між економікою та безпекою дедалі більше розмиваються.

Кризи глобального масштабу (такі як пандемія COVID-19, російська агресія, перетворення економічної залежності на зброю, посилення суперництва між найкрупнішими країнами і союзами світу) окреслили ризики, притаманні надмірній залежності (енергетичній, ланцюгів поставок), які, своєю чергою, напевне можуть поставити під загрозу функціонування демократичних суспільств і розвинутих економік, що матиме критичне значення для майбутнього України.

Між тим, саме Україна сьогодні надає важливі сигнали системних трансформацій, які мінімізують негативні виклики і впливи не лише на національному рівні, але й на міжнародному.

Україна, яка все ще веде боротьбу проти російського агресора, знаходиться на перехресті двох «ідеальних штормів» [3]. З одного боку, прискорення трансформацій (зокрема, у частині зеленого і цифрового переходів) світової економіки, які, своєю чергою, суттєво прискорюють технологічне оновлення світового економічного середовища, формуючи нові бази соціально-економічного розвитку. З іншого – країна має активно (без права на вагання і «розкачування») запроваджувати сміливі та амбітні процеси відновлення країни, з метою формування нового економічного і безпекового середовища, яке має стати природною складовою економічного простору ЄС.

Важливий міжнародний сигнал вказує на те, що країна (у випадку агресивного нападу на неї) може розраховувати на потужну підтримку з боку партнерських країн лише в тому випадку, якщо проявить послідовність і героїзм у частині самооборони і захисту власної країни. Тільки-но українці продемонстрували готовність боротися за свою демократію, решта світу була готова допомогти, чим відвернула ризики послаблення світового демократичного співтовариства.

Повоєнне відновлення України «вимушено» здійснюватиметься в нових територіальних, фінансових, матеріальних, гуманітарних умовах. Навіть за звільнення всієї території країни значна частина земель ще упродовж (принаймні) десятиліття не зможе бути задіяна в економічній діяльності (із-за зруйнованості й мінувань). Втрата традиційних сировинних ресурсів, на яких будувалася вітчизняна економіка (вугілля, метали), означає, що країні потрібно формувати основи життєдіяльності у відповідності з викликами зеленого і цифрового переходів. Завдання ускладнюватимуться тим, що чисельність жителів країни і працездатного населення у повоєнний період будуть відчутно меншими, ніж були у довоєнний, у т.ч. внаслідок гуманітарного відтоку за кордон і неповернення значних мас переселенців. Між тим, відновлення інфраструктури та відбудова економіки генеруватимуть стійкий попит на товари інвестиційного спрямування, що можливо лише в умовах прискорення інтеграційних процесів. Однак, при цьому влада повинна буде піклуватись про чистоту капіталів, які надходять до країни. Яка б не була потреба у ресурсах, ні за яких умов в економіку країни не допускаються капітали та інвестиції компаній НЕ партнерських країн. А тим більше, жодних контактів з росією, а також тими, хто продовжує співпрацювати з агресором.

Відтак, модель економічного відновлення країни має бути доволі простою і зрозумілою, щоб її могли підтримати бізнеси і домогосподарства, в рамках якої (моделі) відбувається звуження сфер втручання влади. Довоєнні уряди працювали у парадигмі обмежень і вилучень (фіскальними та адміністративними заходами) фінансових ресурсів у успішних економічних агентів. Збереження економіки країни у коронавірусний період і період російської агресії стали можливими значною мірою завдяки зменшенню непродуктивних владних тисків. Тому владі недоречно відновлювати «традиційні» методи державного управління економічними процесами, а шукати шляхи вивільнення бізнесу.

Поряд з цим, великим простором для владного сприяння зможе стати вирощування «нових чемпіонів» – підприємств і компаній (державних і приватних), які уособлюватимуть новітнє обличчя України. Зокрема, створення і виготовлення засобів безпеки і зброї на основі цифрових технологічних рішень, а також перетворення країни на одного з лідерів

у водневій енергетиці, що стане базисом ресурсного забезпечення незалежної й вільної країни.

Таким чином, вирішення завдання поєднання протидії глобальним і національним загрозам з прискореним повномасштабним економічним оновленням (і забезпеченням конкурентоспроможності її продукції на світових ринках) для України лежить у сфері оборонної промисловості, випуску сучасного військового озброєння на спільних підприємствах (за участю партнерських країн), які зможуть куруватись компаніями США (чи Великої Британії, чи ЄС). У поєднанні випуску сучасної зброї (у т.ч. вітчизняних розробок, частина з якої зможе експортуватись) з навчальними центрами чи базами, на яких запроваджуються широкі програми підготовки і перепідготовки ЗСУ, а також створюючи аналоги озброєння встановленого у НАТО зразка, Україна одночасно отримуватиме лідерство у просуванні своєї продукції через доведений досвід практичного застосування.

Поступово це дасть Україні можливість не лише забезпечити всім необхідним Збройні Сили України, але й посісти гідне місце на світових ринках озброєнь (які швидко розширюються) та отримувати відповідний зиск від відповідного експорту, формуючи при цьому міцний базис соціально-економічного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Якименко Ю., Юрчишин В. Геополітичні виклики та геоекономічні зсуви. Київ : Центр Разумкова, 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/geopolitychni-vyklyky-ta-geoeconomichni-zsuvy>.

2. Якименко Ю., Юрчишин В. Наміри до зближення чи готовність до роз'єднання. Київ : Центр Разумкова, 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/namiry-do-zblyzhennia-chy-gotovnist-do-roziednannia>.

3. Якименко Ю., Юрчишин В. Ідеологічні особливості оновлення економічних свобод. Київ : Центр Разумкова, 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/ideologichni-osoblyvosti-onovlennia-ekonomichnykh-svobod>.